

FĂNUȘ NEAGU ÎN DOSARELE SECURITĂȚII

<https://doi.org/10.29081/SCSSF.2025.54.03>

Fănuș Neagu within the Files of "Securitate" Archive

The aim of this paper is to take a look back at a series of actions and influences of the Securitate – the political police of the communist regime – on Romanian writers. We will name some of those who have worked in the literary field in Romania at that time, but also the way they were surveilled, the way their files were fabricated with false information and how censorship influenced, limited or even annihilated their activity. We will also point out some general things on the way in which those literary figures has chosen to react and resist the harassment of the totalitarian regime. Recent researches show a growing interest in declassified information, both from the perspective of the literary and political communities.

Key-words: *Communist Security, Fănuș Neagu, informative notes, literature, politics*

Generația literară '60 cuprinde scriitori care au încercat să abordeze o varietate de teme care să surprindă oscilația între obediența ideologică impusă de regimul comunist și opoziția împotriva acestuia. Opera lui Fănuș Neagu este uneori o mască, alteori o oglindă a realității sociale și politice. Receptăm în scrierile brăileanului un realism în favoarea căruia putem aduce fapte istorice, dar mare parte din operă camuflează și transfigurează literar contextul comunismului. Pot fi stabilite unele mărci și a unele teorii ale realului și ale imaginarului, care pot arăta felul în care literatura a reușit nu doar să reziste în comunism, ci să și devină un transmițător de mesaje pentru cititorul inițiat, interesat de (non)conformism și de (non)comunism. Autorul romanului *Îngerul a strigat* este un reprezentant al scriitorilor care încercau să supraviețuiască literar în vremea acestui regim opresiv, uneori revoltându-se, alteori acceptând tacit mici compromisuri. Este vorba despre sacrificii, dar, în primul rând, este vorba despre rezistența prin cultură. Scrierile trebuiau să descrie degingolada generală, dar să o și camufleze de ochii cenzurii pentru a putea fi publicate. Este paradoxul tuturor prozelor scurte și al romanelor cu mesaj apărute în acea perioadă, acest aspect fiind valabil și în cazul scrierilor lui Fănuș Neagu.

Folosind metoda investigației documentelor, propunem spre analiză o serie de înscrisuri desecretizate din dosarul de Securitate al lui Fănuș Neagu, pentru a ilustra o altă față a operei și a vieții sale, cea percepută de agenții informatori și de ofițerii de la Securitate. Notele informative prezentate sunt extrase din cele cinci volume ce alcătuiesc dosarul de urmărire a „obiectivului” (Dosarul de Urmărire Informativă, înregistrat în Arhiva CNSAS cu nr.161937) și din arhivele Serviciului Român de Informații. Primele trei volume ale dosarului conțin date culese de la informatori (unii incredibil de apropiați scriitorului), iar ultimele două volume conțin note de informare obținute cu ajutorul tehnicii operative (surse de ascultare montate acasă, la birou, la apropiați). Numele conspirative ale scriitorului, notate pe volumele dosarului, sunt:

¹ Prof. dr., Colegiul Tehnic „Ion Creangă”, Târgu Neamț.

„Negoiu”, „Grădișteanu Vasile”, „Brăileanul” și „Fane”. Evident, informatorii au, la rândul lor, nume de cod care sunt, pe alocuri, ușor deconspirabile, prin natura informațiilor oferite.

Este drept, au apărut multe opinii ale contemporanilor scriitorului (și nu numai), care îl criticau de colaborare directă sau voalată cu regimul. Celebra lui revoltă verbală, aciditatea exprimării, nu au fost, după părerea acelorași voci, decât artificii ale unei detașări comode. Pe de altă parte, așezarea lui Fănuș Neagu alături de Marin Preda sau Adrian Păunescu, în contextul unei deserviri a partidului, poate fi combătută cu mărturisiri din interviuri și jurnale, din articole manifest sau chiar cu fragmente din textele sale literare.

Ne-am acreditat pentru cercetare în cadrul Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.) și am studiat cele cinci volume ale dosarului care îl vizează pe Fănuș Neagu, existente în fondul documentar al instituției. Studiind DUI al lui Fănuș Neagu, am constatat, cu uimire și curiozitate și mai apoi cu tristețe, faptul că viața unui individ, fie ea profesională sau personală, nu-i aparținea întru totul, orice vorbă fiind interpretată tendențios, orice fapt, cotidian, putând căpăta, în ochi „albaștri”, semnificații nebănuite, care să-i atragă sancțiuni diverse. Cu atât mai greu era să faci literatură și, mai ales, literatură de calitate. Se pare că Fănuș Neagu ar putea fi, pentru mulți, „un caz” interesant din aceste puncte de vedere.

În multe situații, se constată o incoerență în relatarea informațiilor, datorată lipsei culturii celor care le (tran)scriu, ca să nu mai vorbim de ortografia proastă și erorile de limbă. Pentru o lectură mai coerentă și mai facilă, am îmbunătățit sensibil unele fraze prin așezarea unor semne de punctuație sau realizarea acordurilor. Alte erori le-am transcris ca atare, pentru a demonstra calitatea celor care notau aceste informații. Chiar modalitatea de abordare a faptelor diferă, în funcție de sursa de informare, dar și de cel care primește informațiile. Am constatat faptul că sunt în dosar note care îl acuză pe Fănuș Neagu de răzvrătire împotriva sistemului, dar sunt și note care ar putea fi interpretate ca simple înscrisuri ce justifică împlinirea unei datorii față de partid.

În fapt, reiterând metodele aplicate de poliția secretă sovietică, organizațiile poststaliniste, indiferent ce nume au purtat în timp și în ce zonă est-europeană au activat, au depășit tehnicile și rezultatele celorlalte organizații de poliție politică europene și nu numai. Urmărirea și fabricarea dosarelor anumitor persoane erau mijloace și nu finalități. Cercetătoarea Cristina Vățulescu, profesor asociat la Departamentul de Literatură Comparată al Universității din New York, publică în 2010 o lucrare tradusă la Polirom, în 2017, cu titlul *Cultură și poliție secretă în comunism*, care analizează arhivele desecretizate ale polițiilor secrete din blocul comunist, în contextul relației dintrecultură și politică. Astfel, ea notează:

„Noile tehnologii de supraveghere erau cât se poate de potrivite pentru perioada poststalinistă, lăsând în urmă arestul și pedeapsa, orientându-se, în schimb, spre prevenție. Redefinind sarcinile care îi reveneau, Securitatea a emis în 1972 un document complet despre prevenție și a indicat principalele măsuri ce trebuiau să fie luate împotriva subiecților DUI: manipulare, discreditare, dispersare și intimidare sau avertisment.”²

² Cristina Vățulescu, *Cultură și poliție secretă în comunism*, Iași, Polirom, 2017, p. 65.

Este drept, nu toate aceste etape au fost parcurse în cazul urmăririi scriitorilor români și implicit și în urmărirea lui Fănuș Neagu, dar documentele din dosarul său pot elucida poziționarea politică/politicului.

Pentru o mai clară lectură și interpretare a documentelor pe care le prezentăm, se impun câteva precizări terminologice și explicative asupra structurilor angrenate sub numele generic de Securitate:

„La 11.07.1956, prin HCM nr. 1361, se stabilește structura M.A.I. pe 2 departamente:

Departamentul Securității, cuprinzând:

a. Securitatea Statului alcătuită din:

- *Direcția I informații externe*
- *Direcția a II-a contraspionaj*
- *Direcția a III-a informații interne*
- *Direcția a IV-a contrasabotaj*
- *Direcția a V-a contrainformații*
- *Direcția a VI-a transporturi*
- *Direcția a VII-a filaj și investigații*
- *Direcția a VIII-a anchete*
- *Direcția a IX-a pază demnitari*
- *Direcția cadre*
- *Direcția administrativă*
- *Direcția secretariat*
- *Serviciul „K” contrainformații penitenciare și miliție*
- *Serviciul „D” internări deținuți*
- *Serviciul inspecții*
- *Serviciul „B” contrainformații radio*
- *Serviciul „F” control corespondență*
- *Serviciul „T” tehnic-operativ*
- *Serviciul „C” evidența operativă*
- *Serviciul „H” cifru*
- *Casa de cultură*
- *Școala nr. 1 (ofițeri operativi)*
- *Școala nr. 3 (limbi străine)*
- *Serviciul Închisori central*
- *Serviciul poștal special central*

b. trupele de securitate

c. trupele de grăniceri

d. trupele de pază.

Departamentul internelor, cuprinzând:

a. miliția

b. penitenciarele și coloniile de muncă

c. trupele de pază contra incendiilor

d. apărarea locală antiaeriană

e. arhivele”³

Într-un *Studiu introductiv* la lucrarea sa *Literatura română și cenzura comunistă*, Marin Radu Mocanu punctează câteva elemente ale lumii literare din perioada comunistă. Astfel, referindu-se la anul 1964, acesta constată aservirea politică a scriitorilor, printre care și Fănuș Neagu:

³ www.cnsas.ro.

„Ca și alte categorii de făuritori de bunuri spirituale, scriitorii, văzându-și deja desagii în carul libertății de creație, și-au dat drumul la gură și la condeie prin a aprecia curajul Partidului unic (Fănuș Neagu, Marin Preda, Ion Lăncrăjan, Al Andrișoiu etc.)”⁴.

Probabil că documentele cercetate de autor din Arhiva C.C. a P.C.R., Secția Propagandă și Agitație făceau aceste precizări despre orientările tematice ale anumitor scrieri, dar nu putem extrapola afirmația pentru toată opera lui Fănuș Neagu. Scriitorul însuși va recunoaște, după cum vom arăta mai departe, că nu a scris întotdeauna ce și cum ar fi vrut să scrie. Cu toate acestea, Marin Radu Mocanu recunoaște valoarea romanului *Îngerul a strigat*, apărut în 1968, catalogându-l, asemeni lui Mihai Ungheanu, drept „apariție de mare densitate” a perioadei, alături de *Animale bolnave*, al lui Nicolae Breban și *Duminica nunților*, al lui Constantin Țoiu.

Referindu-ne la dosarul de urmărire a lui Fănuș Neagu, prezentăm informația pe care am găsit-o în Nota primită de lt. maj. Pașcan I., de la sursa „Vlad”, în data de 14 ianuarie 1966, orele 8.00, în casa „Brutus”. Observăm (în situația în care informația inițială nu ar fi suferit transformări) faptul că Fănuș Neagu recunoaște o influență tematică socialistă. Abordarea acestei tematici poate veni fie din dorința de a fi publicat, fie din dorința de a trece de cenzură, compensând tematica prin mesaj, personaje, simbolistică. Astfel, ne punem întrebarea dacă nu am fi avut o altă față a literaturii lui Fănuș Neagu, dacă acesta ar fi avut libertate totală de exprimare:

„Din toată discuția rezultă că nemulțumirea lui Fănuș Neagu rezidă din faptul că trebuie să scrie lucrările cu o tematică bogată inspirată din realitatea noastră socialistă și nu poate să scrie pe bunul lui plac, așa cum au scris autori ca: Faulkner, Saroyan, Sallinger, pe care îi apreciază foarte mult și care au scris aparent după bunul lor plac.”⁵

Constatăm, în primul rând, imposibilitatea scriitorului de a publica ceea ce a scris după bunul său plac, refuzând promovarea fățișă a realismul socialist. De aici și caracterul proteic al unor texte literare de-ale sale, proteism pe care singur l-a mărturisit adesea. Referitor la marile nume ale literaturii universale menționate, nu întâmplător am făcut și noi, pe parcursul lucrării, trimitere la stilurile celor cu care însuși scriitorul s-ar identifica din anumite puncte de vedere. Amintim doar câmpia dunărenă și bălțile Brăilei, care sunt conturate la Fănuș Neagu asemeni ținutului Yoknapatawpha, al lui Faulkner. Acest lucru a fost constatat de mulți dintre cei care au analizat opera scriitorului șaizecist, un argument în plus în favoarea imaginarului din opera sa.

Un exemplu de acordare a unui nume de cod care poate fi ușor devoalat prin precizările din Nota de informare este cel al documentului datat 29.IV.1967, ora 11. Acest document este scris de lt. maj. Pașcan Ion, conținând informații primite de la

⁴ Marin Radu Mocanu, „Studiu introductiv” la *Literatura română și cenzura comunistă (1960–1971)*, București, Albatros, 2003, p. XIII; întregul volum cuprinde o serie de documente, majoritatea de la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, vizând anumite articole și opere ce treceau prin filtrele cenzurii, care erau revizuite, li se eliminau anumite părți sau chiar erau respinse de la tipar. În ceea ce-l privește pe Fănuș Neagu, nu am găsit note care să-i analizeze scrierile, ci doar precizarea că, în numărul 17/1963 al revistei *Luceafărul*, un articol critic al lui Cornel Regman îi acuza pe Fănuș Neagu și pe D. R. Popescu de „manierism” și „ciudățenii” în creațiile lor. Se precizează și faptul că articolul a fost modificat pentru publicare (p. 143).

⁵ ACNSAS, FOND INFORMATIV, Dosar nr. 161937, vol. 2, fila 21.

sursa „Vlad”, într-un loc edificator – „cabinetul agentului”. Evident, informatorul este medicul care îl trata pe scriitor, mai ales datorită precizării că acesta venise la cabinet într-o stare de rău, „provocată de alcool”. Discuțiile fac referire și la lumea literară, arătând o serie de preocupări tematice ale scriitorului, care vrea să-și demonstreze independența ideologică:

„După ce a fost scos din starea de rău, Fănuș Neagu propune sursei să-i arate o năvelă scrisă de un scriitor grec, conținând aproximativ 10 pagini dactilografiate, în care, după spusele acestuia, erau «caracteristicile reale ale socialismului, așa cum îl știm noi și nu cum se citește în cărți».”⁶

În virtutea încrederii pe care o manifesta în mod vizibil Fănuș Neagu în medicul său curant, constatăm din document că, fiind de față și Ion Băieșu, considerat un „alt nemulțumit” din cauza respingerii scrierilor sale, se poartă discuții despre lumea literară, despre unele conflicte dintre colegi și despre Plenara CC al PCR. Aceste discuții sunt abordate în mod considerat „neprincipial”, așa cum notează ofițerul. Ceea ce intrigă este și adnotarea de la finalul notei:

„N.B.: Agentul are ca sarcină de a căuta să-l contacteze pe Fănuș Neagu, cu care ocazie să readucă discuția cu privire la năvela scrisă de un scriitor grec, cerându-i-o totodată să o vadă și să o citească, prilej cu care să ne-o dea nouă spre consultare.”⁷

Erau penibile și efectiv inutile aceste acțiuni de controlare a tuturor pașilor pe care îi face un „obiectiv”. Este bine știut faptul că, cel puțin în cazul oamenilor de cultură, unele tendințe de acestea frizează ridicolul tocmai prin incapacitatea intelectuală a securiștilor. Distorsionarea mesajelor prin notele informative, interpretarea eronată a unor vorbe și fraze, grefate de multe ori pe lipsa unei educații temeinice a informatorilor și a securiștilor, au fost adesea greu resimțite de cel urmărit.

Volumul al doilea al dosarului aflat în Arhivele CNSAS are ca nume de cod pentru Fănuș Neagu „Grădișteanu Vasile”. La începutul acestui volum, datată 22 august 1967, găsim o scurtă notă biografică, apoi, sub titlul „Conținutul pe scurt al materialelor compromițătoare”, apar mai multe referiri la opera scriitorului, care dezvăluie perspectivele de urmărire și de formulare a așa-ziselor acuzații ce i se aduceau. Informațiile acestea apar în notele furnizate de agenții „A. Bantaș”, „Vlad”, „Filipescu”:

„Fiind întrebat de ce scrie despre sport, el a răspuns: «Eu scriu despre fotbal, dar toată lumea înțelege că este vorba de cu totul altceva».”⁸

Acuzația de creare a unei diversiuni cu caracter de fabulă este cunoscută, articolele sportive și chiar ieșirile în străinătate ale lui Fănuș Neagu au fost considerate modalități de manifestare a spiritului său reactiv, a luptei sale cu regimul care îl incomoda. Orice „ieșire din rând” este urmărită, notată, taxată și chiar augmentată. Chiar banalele promovări ale volumelor sale sunt percepute drept mercantile și egoiste:

⁶ *Ibidem*, fila 10.

⁷ *Ibidem*, fila 10.

⁸ ACNSAS, FOND INFORMATIV, Dosar nr. 161937, vol. 2, fila 3.

„Recent a prezentat spre publicare un volum de nuvele, printre care nuvela *Joc cu dropii și despărțiri*, cu un conținut profund dușmănos și care a fost oprită de la publicare.”⁹

Un document foarte interesant, poate cu greutatea cea mai mare, din punctul de vedere al semnatarilor, este o Notă raport, din 14 iulie 1970, în care este vorba, exclusiv, despre Fănuș Neagu – scriitorul. Cei care oferă informațiile și semnează sunt „Șeful serviciului, lt. col. Năstase Gh.” și „lt. maj. de securitate, Dobre Alexandru”. Este vorba despre publicarea piesei de teatru *Echipa de zgomote*, care, pe drept cuvânt, a stârnit valuri de alertă și indignare din partea celor „fragili”. Vom reproduce o mare parte a notei, sărind peste partea în care se relatează detaliat subiectul piesei (o relatare neutră):

„În revista «România literară» din 9 aprilie 1970 a fost publicată prima parte a piesei de teatru *Echipa de zgomote* de Fănuș Neagu. (...)

Piesa este construită cu ajutorul unor simboluri care o caracterizează deosebit de dăunătoare. Astfel, simbolul bizonului (zimbrului), numele familiei Râmniceanu (...de la Râm ne tragem), disputa puternică în cadrul unei familii îndreaptă atenția spre o comparație cu poporul român, vizând o tragedie politică a acestuia.

Alte imagini ca munca în noroi, bălăcirea, belciugele în nas, mărăcinii găsiți de Nil în țară la întoarcere, supravegherea continuă a magnetofonului sunt menite să trezească și mai mult repulsia și revolta cititorului, căruia i se arată, prin toată această construcție literară, decăderea dintr-o situație jalnică.

Piesa a fost înaintată Secției Presă – Edituri a CC al PCR cu propunerea de a se aviza negativ publicarea, însă tov. D. Ghișe din cadrul secției menționate a dispus publicarea piesei.

Întrucât Fănuș Neagu intenționează să publice și cea de-a doua parte, iar piesa în întregime urmează a fi pusă în scenă, propunem ca prezenta notă să fie înaintată spre informare conducerii.”¹⁰

Dacă am întâlnit în al doilea volum referiri la faptul că Fănuș Neagu ar fi dorit o libertate de exprimare ca în străinătate, aceeași idee o găsim și în volumul al treilea al dosarului, într-o informare oficială a CSS (Consiliul Securității Statului) de la Inspectoratul de Securitate al județului Bacău, din 9 aprilie 1971, „Către CSS Direcția I-a București”. Se relatează contextul vizitei academicianului Zaharia Stancu, însoțit de un grup de scriitori, la manifestări culturale organizate de revista „Ateneu”. Notațiile din acest document le vom reproduce, în mare parte, la subcapitolul următor, unde vom expune informațiile ce fac trimitere la legăturile lui Fănuș Neagu cu lumea literară. Am găsit notate aici câteva chestiuni interesante și despre problema occidentală, care se referă la tematica scrierilor sale:

„Din semnalările făcute de rețeaua informativă, rezultă că Fănuș Neagu s-a plâns că i se impune ce să scrie, făcând cu această ocazie elogii cu privire la arta occidentală. De asemeni, mai rezultă că a fost văzut în permanență în anturajul unor elemente ca Sachter Mihai, Bibire Ovidiu și alții semnalati cu manifestări dușmănoase și urmărite de către noi prin dosar de urmărire informativă.”¹¹

Semnatarii documentului sunt adj. inspector-șef, lt. col. Lazăr Ioan și șef birou, maior Palade C. Se pare că „rețeaua” aceasta avea tentacule întinse în miezul tuturor

⁹ *Ibidem*, fila 3.

¹⁰ ACNSAS, FOND INFORMATIV, Dosar nr. 161937, vol. 3, filele 72–75.

¹¹ *Ibidem*, fila 38.

evenimentelor și organizațiilor, înregistrând, fără ezitare, orice „manifestare dușmănoasă”.

Volumele 4 și 5 ale dosarului cuprind, așa cum spuneam, note informative obținute prin TO (tehnică operativă). Aceasta înseamnă că regăsim transcrieri ale convorbirilor telefonice înregistrate din „casele” urmărite: domiciliul „obiectivului”, Uniunea Scriitorilor, sediul revistei „Luceafărul”, unde Fănuș Neagu a fost redactor-șef adjunct. Notațiile sunt banale, în genere, conversații uzuale pe teme literare și administrative, fără prea multe informații deosebite, poate și pentru că se evitau discuțiile mai delicate, știute fiind practicile de ascultare a telefoanelor. Vom propune spre analiză doar câteva trimiteri la opera scriitorului și la modalitatea de publicare sau receptare a acesteia. Modalitatea de scriere a acestor note e diferită față de celelalte volume, mult mai criptată, locurile de unde se culeg informațiile fiind numite „posturi” și fiind, de asemenea, înregistrate numeric. Ele pot fi, în general, identificate prin conținutul convorbirilor transcrise.

Un astfel de document este cel redactat de „cpt. U. L.”, în 1972, transcrierea unei convorbiri cu trimitere la felul de a scrie și de a reacționa al brăileanului. Suprimarea unei rubrici din revista „Luceafărul” îi stârnește indignarea, dându-i prilejul unor afirmații acuzatoare la adresa cenzorilor și posibilitatea de a face, sub imperiul nervilor, promisiunea (absurdă) că nu va mai scrie nimic:

„Postul 13/2
Nr. file: 6
28.11.72

LUCEAFĂRUL
Ora 12.00: telefon

Fănuș vorbește cu dl. Angelescu în legătură cu o rubrică («Poșta redacției») de la *Luceafărul*, care i-a fost suprimată. (...)

F: Dar nu pot s-o iau așa, că n-auzi dta că piese mi se opresc, filme mi se opresc, toate mi se opresc. Acuma mi se oprește și un cartuș la «Poșta redacției», uite domnule, nu vreau să mai scriu! Scrieți voi de la Cenzură de-acolo! Fiți voi mari! Fiți voi deștepți, cenzurați-vă singuri și fiți dumnezei! (...)

F: Scrieți voi, mă! Faceți voi toate revistele. De ce nu le împărțiți. Și, pe cuvântul meu că este prins. Ia, scrieți voi toate ziarele într-o zi și toate revistele! Lăsați-ne dracului, pe noi în pace să șomăm! (...)

F: Eu cu Cenzura ce să mai fac? Singura mea lovitură împotriva Cenzurii e să nu mai scriu. Îi și doare în cur pe toți cei de la Cenzură că nu mai scriu. (...)

Dl. A: Ei, uite, eu vă spun promisiunea asta. Păi, ce, toate astea la «Sport», la *România literară*?

F: Da, da, da! Ei, ce, cum nu?

Dl. A: Ei, pe naiba!

F: Pe cuvântul meu că da.

Dl. A: Ei, nu-i adevărat!

F: Mi s-au scos întregi articole.

Dl. A: Din *România literară*?

F: Da, sigur! (...)

Fănuș îi propune lui A. să mai cenzureze și altădată, dar «Poșta redacției el nu va mai scrie. El a renunțat, că este sătul. Trebuie să-l mai taie împrejur și «l-au făcut bucăți».

Datat 12 mai 1977, se găsește în Arhiva S.R.I., Fond „D”, dosar nr.10966, vol. 3, filele 202–204, un document ce cuprinde preocupările scriitorilor în ceea ce privește desființarea Fondului Literar, modificările statutului scriitorilor și alte probleme administrative și materiale cu care se confruntă aceștia. Cei ale căror păreri sunt consemnate sunt N. Stănescu, Dumitru M. Ion, Adrian Beldeanu, Nina Cassian, Constantin Abăluță, Edgar Papu și Fănuș Neagu. Acesta din urmă critica implicarea politicului în viața scriitorilor, atrăgând consecințe negative asupra vieții lor:

„(...) scriitorul Fănuș Neagu și-a manifestat nemulțumirea față de măsurile ce s-ar întreprinde în sectorul literar, afirmând următoarele: A venit orânduirea asta frumoasă să lichideze statutul de scriitor, să ne desființeze, oricâte osanale i se cântă în toate împrejurările. Se ruginesc miliarde de lei pe câmpuri și în halele fabricilor și vor să facă economie luând banii de la scriitori. Ei nu știu că lozincile tot noi le scriem, când e nevoie? Ar fi cazul – este de părere el – să mai punem și noi condiții privind drepturile de autor, nu numai ei. În nici o țară nu se dau atât de puțini bani scriitorilor pentru o coală de autor, iar impozitele sunt foarte ridicate. Pe ultimul volum mi-au dat banii pe care-i ia un ștab în două luni și eu am lucrat la el 5 ani. Desființarea Fondului Literar – mai spune el – e o altă imixtiune în treburile scriitorilor.”¹³

De altfel, nici încadrarea lui Fănuș Neagu într-o anumită categorie nu este specialitatea celor care făceau consemnările în documentele secrete. Astfel, într-o notă din 6 iunie 1981, arhivată de S.R.I (Fond „D”, dosar nr. 10962, vol. 5, filele 229 – 230), pe fondul alegerilor de la Asociația Scriitorilor din București, apar reacții ale unor membri, asociați sub numele de „proletcultiști”, printre care, evident, se află și Fănuș Neagu:

„Criticul literar Nicolae Manolescu și-a manifestat deschis bucuria că a blocat propunerea Comitetului Municipal de Partid de a fi reales ca secretar al Asociației scriitorul Constantin Chiriță, cerând «respectarea democrației până la capăt» și propunând pe Constantin Țoiu, care a fost votat de majoritatea membrilor noului comitet. Mircea Micu, Ion Gheorghe, Fănuș Neagu și alți scriitori, din tabăra așa-zisă a «proletcultiștilor», au acuzat falsificarea numărului voturilor de la secțiile de poezie și proză, solicitând conducerii Uniunii renumărarea mandatelor”¹⁴.

Destul de interesantă această încadrare a lui Fănuș Neagu în proletcultism, mai ales punând-o în legătură cu ceea ce afirma brăileanul însuși, într-un interviu acordat Angelei Baciș și apărut pe site-ul literar www.agentiadecarte.ro, pe 5 aprilie 2017. Printre altele, Fănuș Neagu mărturisea:

„Era foarte greu să publici. În primul rând, pentru că trebuia să fii, într-o oarecare măsură, proletcultist. În volumul meu de debut sunt doar două povestiri bune, restul sunt niște chestii ratate, dar simțeam că zestrea primită de la părinți, de la

¹² ACNSAS, FOND INFORMATIV, Dosar nr. 161937, vol. 4, T.O., filele 26–28.

¹³ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*, București, Presa Românească, 1996, p. 111.

¹⁴ Serviciul Român de Informații, în *op. cit.*, p. 208.

strămoși, trebuia dezvoltată. Am muncit din răspuțeri să scap de toate mizeriile proletcultismului.”¹⁵

Putem să considerăm aceasta o confesiune, o recunoaștere a orientării tematice pe care a fost silit să o adopte, la un moment dat, scriitorul. Este problema întregii generații literare, fiecare scriitor încercând, prin stil, instrumente și mesaj, să reconstruiască ceea ce tăvălugul comunist a distrus în literatură, în cultură și în toate aspectele vieții. Proletcultismul este și o umbrelă sub care se adăpostesc acești scriitori, dar care nu face decât să le îngreuiereze parcursul literar.

Vom reproduce integral o altă notă din arhivele SRI, din care transpare atitudinea față de regim a scriitorului Fănuș Neagu, atitudine pe care și-o exprimă, adesea, în contexte oficiale. Faptul că scriitorul se află sub influența băuturilor alcoolice nu știrbește din veridicitatea celor expuse, ci mai mult confirmă unele adevăruri, pe care nu le rostesc cei lipsiți de curaj.

„Strict secret
1 martie 1986

Notă

În ziua de 27 februarie 1986, la sediul Uniunii Scriitorilor a avut loc o conferință având ca temă politica externă a partidului și statului nostru, la care au participat circa 35 de persoane, oameni ai muncii și scriitori ce fac parte din organizația de bază a acestei instituții, acțiune la care a fost invitat profesor dr. Popescu Ion, consilier la Ministerul Afacerilor Externe.

Când expunerea se apropia de sfârșit, a intrat în sală Fănuș Neagu, care, aflat sub influența băuturilor alcoolice, l-a întrerupt pe Popescu Ion, spunând următoarele: *...Am plecat de dimineață de acasă cu gândul de a ajunge la ședință, dar nu am putut, pentru că, în drum, am intrat la cofetăria de pe bd. 1 Mai nr. 42, unde, trecând peste faptul că era deosebit de frig, nu am putut bea un pepsi, deoarece pe un afiș scria: Servim pepsi numai pentru donatorii de sânge. După o oră și jumătate de așteptare în stație, am luat un mijloc de transport și am coborât la Universitate, unde am intrat în restaurantul Trocadero, pentru a servi o ciorbă de burtă. Surpriza a fost că, pe lângă ciorbă, mi s-a servit obligatoriu o porție de pește oceanic. Refuzând peștele, mi s-a luat și ciorba de burtă. Acum, eu vă întreb pe dumneavoastră, cum se explică toate acestea, cum se împacă cu cele ce ați spus dumneavoastră până acum? Cum se împacă cu faptul că eu, având un copil, nu găsesc un kg de brânză, salam, un kg de carne? Eu toate acestea nu le spun pentru lector, ci le spun ca să se audă mai departe. Eu nu am nimic cu lectorul sau cu cei de aici. Am fost în șapte alimentare să iau 500 grame de salam. Asta vreau să se audă. Mie să-mi spuneți ce-i cu pepsiul, ce-i cu brânza, ce-i cu carnea. Astea cu ideologia le știu. De treizeci de ani suntem eroi și murim de foame. N-am gaze. În casă n-am foc de 8 zile. Nu pot să fac un ceai. N-am lumină. Sunt chior de acum. N-am lumină să scriu și îmi cereți să scriu. Ce să scriu? Pe întuneric? N-avem ce mânca, n-avem cu ce ne încălzi. Păi ce, nu trebuie să spunem asta? Eu să scriu romane pentru... și partidul nu-mi dă mie apă caldă să mă spăl, nu-mi dă brânză, cu ce să cresc copiii? Dumneata să transmiți aceste chestiuni din partea mea. Nu mai pot să îi suport, nu mai pot să*

¹⁵ *In memoriam – Interviu cu scriitorul Fănuș Neagu, realizat de Angela Baci, publicat pe www.agentiadekarte.ro, la 5.04.2017, disponibil la adresa <http://www.agentiadekarte.ro/2017/04/in-memorial-interviu-cu-scriitorul-fanu%C8%99-neagu-realizat-de-angela-baci/>.*

suport acest tratament, care ni-l dau de doi ani de zile. Ei stau la șase grade în casă cum stau eu... ?

Atât lectorul, cât și alte persoane din sală au încercat să-l pondereze, să-l întrerupă, însă Fănuș Neagu a continuat, până și-a epuizat ideile, pe care le avea scrise pe o hârtie, după care a părăsit sala. La acțiune au participat Crăciunescu Doina, instructor la Comitetul de partid al Sectorului 1, și Mecu Ilie, activist al Comitetului Sindical al Sectorului 1.

A.S.R.I., Fond „D”, dosar nr. 10966, vol. 12, f. 60¹⁶.

Este clară intenția lui Fănuș Neagu și aceasta ar trebui să ne facă să ne definivăm părerea despre raporturile sale cu partidul. Curajul său de a expune public aceste probleme cu care se confruntau toți, dar nu îndrăzneau să le rostească, justifică spiritul său revoltat și, bineînțeles, consecințele acestei tirade îndrăznețe.

Amintim un document din volumul al treilea, datat 1.IV.1971, primit de la Inspectoratul de Securitate al Județului Bacău. Este o adresă pe care am citat-o și în secțiunea anterioară, dedicată scrierilor lui Fănuș Neagu. Această adresă, relatând diverse lucruri petrecute cu prilejul unei vizite la Bacău a lui Zaharia Stancu, amintește câteva personalități reprezentative ale lumii culturale băcăuane, antrenate în jurul revistei „Ateneu”:

„În perioada 23–26 martie a.c. municipiul Bacău a fost gazda unei ample manifestări culturale prilejuite de vizita unui grup de scriitori, în frunte cu academicianul Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, manifestare organizată de redacția revistei *Ateneu*. (...)

Radu Cârnci și Călin Constantin, ambii de la revista *Ateneu* din Bacău, l-au elogiat pe Fănuș Neagu și în general pe cei care nu se lasă intimidați de control, făcând aluzie la cenzură. «Fănuș Neagu este un poet de mare valoare, scrie fără cortină și nu admite să i se dicteze în creație și când totuși i se impune ceva se dedă la injurii... »

Cei de mai sus susțin că de mai multe ori l-au auzit pe Fănuș Neagu aducând injurii academicianului Zaharia Stancu și nu i s-ar fi întâmplat nimic. Probleme «curajoase» susține (sic!) Radu Cârnci și Călin Constantin ar fi ridicat sus-numitul și cu ocazia unei întâlniri la București la care ar fi participat cineva din conducerea partidului¹⁷.

Această adresă va primi, câteva luni mai târziu, un răspuns de la Direcția I a CSS, care confirmă primirea informațiilor și dă indicații de investigare „discretă” a celor menționați în informarea trimisă:

„(...) De asemenea, vă rugăm să luați măsuri pentru a se trece la audierea discretă a persoanelor care au cunoștință de manifestările dușmănoase ale lui Neagu Fănuș cu ocazia deplasării lui la Bacău în primăvara acestui an.

Printre persoanele indicate de «Enciulescu» că au fost de față la aprecierile denigratoare făcute de Neagu Fănuș la adresa conducerii de partid și de stat, se numără Radu Cârnci, Călin Constantin și Ene Florian, toți redactori la revista *Ateneu*.

Adjunct șef Direcție
col. D. Tăbăcaru¹⁸

¹⁶ *Ibidem*, p. 343.

¹⁷ ACNSAS, FOND INFORMATIV, Dosar nr. 161937, vol. 3, fila 37.

¹⁸ *Ibidem*, fila 36.

Potrivit sursei, Fănuș Neagu a fost văzut la acel eveniment cultural în stare de ebrietate, criticând partidul și politica lui. Simpla prezență la acel eveniment a unui intelectual poate constitui, după cum observăm, „șansa” de a se afla în vizorul Securității. Orice discuție, orice aluzie, orice contact poate părea dubios, mai ales când era vorba de persoane cu legături în străinătate.

Am prezentat doar câteva din documentele cuprinse în cele 5 volume ale dosarului scriitorului brăilean, dar notele, informările și transcrierile sunt numeroase și variate. De la detalii personale, uneori chiar intime, la informații literare sau ce prezintă relațiile cu alte persoane, se conturează atât un profil al urmăritului, cât și profilurile celor ce țeseau acea urzeală infamă.

BIBLIOGRAFIE

ACNSAS, FOND INFORMATIV, Dosar nr. 161937, vol. 1-5.

Baciu, Angela, *In memoriam – Interviu cu scriitorul Fănuș Neagu*, publicat pe www.agentiadecarte.ro, la 5.04.2017.

Mocanu, Marin Radu, „Studiu introductiv” la *Literatura română și cenzura comunistă (1960–1971)*, București, Albatros, 2003.

Muhlorth, Herbert Werner, „Crohmălniceanu la Berlin”, în *Observator cultural*, nr. 62, din 01.05.2001, accesat la <https://www.observatorcultural.ro/articol/crohmalniceanu-la-berlin/>.

Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie Gyurcsik și Margareta Gyurcsik, Timișoara, Amarcord, 2001.

Selejan, Ana, *Adevăr și mistificare în jurnale și memorii apărute după 1989*, București, Cartea Românească, 2011.

Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*, București, Presa Românească, 1996.

Vățulescu, Cristina, *Cultură și poliție secretă în comunism*, Iași, Polirom, 2017.

www.cnsas.ro.